

Christendom: Inblik

De geest der waarheid die wij kennen

Het is vandaag Pinksteren, en een bijzondere feestdag voor de christelijke wereld. Zij viert, zoals U weet, de herdenking van hetgeen in het boek der Handelingen wordt genoemd „de uitstorting van de Heilige Geest”. Op die dag, toen de apostelen met hun aanhangers bijeen waren, werd volgens de Handelingen de profetie van Joël vervuld, volgens wie God „zijn geest zou uitstorten over alle vlees”. Doordat toen ongeveer drie duizend zielen voor het Christendom werden gewonnen en het gemeenteleven werd georganiseerd, werd ook aangenomen, dat de kerk op deze Pinksterdag werd gesticht. „Allen die gelovig waren geworden — zo lezen wij — hadden alles met elkander gemeen, verkochten hun have en goed en deelden de opbrengst uit aan allen, naar gelang iemand behoefte had”. Wij humanisten die niet tot een kerk behoren vragen ons af, of wij Pinksteren alleen beschouwen als een vrije dag of dat wij er door worden herinnerd aan iets dat ook ons nog iets zegt, dat ook voor ons nog zin heeft. Wij geloven, dat het laatste het geval is, en dat algemene menselijke waarden, en niet slechts specifiek Christelijke, met deze feestdag zijn verbonden.

Laten wij allereerst wijzen op het feit, dat volgens de Handelingen de apostelen en hun vrienden bijeen waren gekomen op de dag van het Joodse Pinksterfeest. Het werd gevierd zeven weken na Pasen en was gewijd aan de vreugde over het feit, dat de eerste vruchten van het veld konden worden gewonnen. Het was dus het eerste oogstfeest in het begin van de zomer, zoals met Pasen de blijdschap tot uitdrukking werd gebracht over de geboorte van het jonge vee. De Joden verbonden met Pinksteren weliswaar ook herinnering aan de wetgeving van de Tien Geboden. Maar de geschiedenis van alle zogenaamde heidense volken van het noordelijke halfrond leert, dat zij soortgelijke voorjaarsfeesten kenden, uit dankbaarheid over de vruchtbaarheid van de natuur, zoals die zich openbaarde in het geboren worden van jonge dieren en in het verschijnen van de vroegste produkten van de landbouw. Men weet hoeveel volksgebruiken, feestelijkheden, dansen en gemeenschappelijke maaltijden hiermee samenhangen. Iedereen moest beseffen dat de nachten korter werden, dat men vreugde moest scheppen in het langer worden der dagen. Er ging lawaai mee gepaard om op magische wijze de boze geesten te verdrijven, die het jonge vee of de oogst konden bedreigen. Langslapers werden uit hun bed gehaald. En de in sommige streken nog bestaande Luilak-viering heeft er evenzeer iets mee te maken als het planten van meibomen en het vullen van de kamers met bloemen. De humanist nu voelt zich nauw genoeg met de natuur verbonden, en hij weet voldoende hoezeer zijn bestaan afhankelijk is van de zon, van de dieren- en plantenwereld om zich te kunnen verheugen over alle tekenen, die de volle zomer aankondigen. Deze is altijd weer een bijzondere periode in ons leven, waaraan wij blijde verwachtingen vastknopen, niet alleen van vakantie en ontspanning, maar ook van opgeruimdheid over het feit, dat het des avonds lang licht blijft en dat wij geen haardvuur meer nodig hebben. Vandaar dat niets zo teleurstellend is als een verloren zomer. Het belangrijkste is echter misschien nog de gemoedsgesteldheid, de stellige wil en de begeerte om met elkander gelukkig te zijn, om plannen te maken, een tijd te beleven van echte vreugde. De woorden lente en zomer hebben niet zonder reden een zinnebeeldige betekenis. Zij duiden aan, dat de mensen hun leven opnieuw willen beginnen, er in volle bloei van willen genieten. Dat is dus al iets meer dan dat zij zonneschijn verwachten en geen regen. Zij willen hun best doen, blij te zijn en elkaar blijdschap te verschaffen. Met de voorjaarsfeesten van alle volken is dan ook verbonden de gedachte aan het ontstaan van een nieuwe mens. In de Handelingen is sprake van een broederschap, waarin alle gelovigen alles gemeen hadden. „Zij nuttigden hun spijs in vreugde en eenvoud des harten”, zo staat er. Maar altijd en overal is de komst van de zomer tevens beleefd als een

zinnebeeld van een zedelijk ideaal. Wat Goethe in zijn Faust laat zeggen over Pasen, geldt nog veel meer voor Pinksteren. Hij beschrijft de uittocht van de bevolking naar buiten, naar het groene veld en naar het licht. „Zij zijn zelf opgestaan uit donkere vertrekken van hun lage huizen”, zo zegt Faust. „Ik hoor al het gewoel der dorpelingen; hier is de ware hemel des volks. Tevreden juicht groot en klein: Hier ben ik mens, hier mag ik 't zijn.” Weldra blijkt, dat Faust zelf veel meer nastreeft dan eenvoudige zinlijke genoegens en dat er een strijd begint in zijn ziel. Ook hier dus het voorjaarsfeest als een symbool.

Het kan natuurlijk wel niet anders, of de vruchtbaarheid en de rijkdom der natuur, de weelde ook aan kleuren en geuren, moest de mensen nog iets meer dan materiële genoegens aankondigen. De behoefte aan hartelijkheid en vriendschap en medeleven werd tegelijkertijd gewekt en geuit. Het woord „uitbundigheid” dringt zich hier op. Wat in de Handelingen wordt beschreven zou men moeten aanduiden met „extase”. Er is sprake van „tongen van vuur, dat zich op ieder nederliet”. Wij humanisten kunnen de godsdienstige gevoelens welke door dit verhaal levendig worden en de theologische beschouwingen, welke ermee samenhangen, niet delen en niet verstaan. Maar zij herinneren ons wel aan hetgeen de Franse kunstenaar en filosoof Jean Marie Guyau heeft geschreven toen hij uiteenzette welke volgens hem de bronnen waren van het gevoel van broederschap. Zoals hij het ziet straalt *de mens zelf* het vuur uit dat in hem brandt. Zijn uitbundigheid is een gevolg van het intensieve leven, waarvan de overvloedige energie zich aan anderen moet meedelen in de vorm van belangeloze hulpvaardigheid. Het woord „morele vruchtbaarheid” treft ons. En wij citeren de volgende woorden van Guyau: „Het leven zet zich, evenals het vuur, slechts voort door zich mee te delen. En dit geldt voor het intellect evenzeer als voor de stoffelijke krachten. Het is even onmogelijk, de geest in zichzelf op te sluiten, als het vuur. De geest is er om te gloeien en licht te geven. Dezelfde drang tot expansie vinden wij in het gevoelen: wij moeten onze vreugde en onze smart mededelen. Ons hele wezen is sociaal van aard: het kan niet volledig egoïstisch zijn, zelfs wanneer het dat zou willen. Wij staan naar alle kanten open, naar alle kanten overweldigd en overweldigend. Het leven is niet slechts voeding, doch ook voortbrenging en vruchtbaarheid. Leven, dat is evenzeer schenken als verwerven.”

*
*
*

De humanist meent, dat *in de mens* een bron kan worden gevonden van morele energie. Hij heeft de overtuiging, dat de mens niet alleen kan *weten*, wat goed en kwaad is, doch ook het *vermogen* heeft om er naar te handelen, al onderschatten wij geenszins de beletselen op onze weg, in ons en buiten ons, die ons verhinderen om dat ideaal geheel te verwerkelijken. De vergelijking met de natuur krijgt aldus een bijzondere betekenis. Wedergeboorte, nieuwe bloei, vruchtbaarheid . . . al die woorden kunnen wij op de mensheid betrekken, en dan in morele en geestelijke zin. In de samenleving kunnen wij niet nemen zonder te geven, ja, niet groeien en tot wasdom komen, zonder mee te delen aan anderen wat wij hebben verworven. Men zou kunnen zeggen, dat wij in zekere zin ons zelf worden, door buiten ons zelf te treden. Wij hebben er al op gewezen, dat ook het licht van de zon altijd een zinnebeeld is geweest van het goede en zuivere en ware voelen en denken. Licht wordt heel dikwijls vergeleken met de kleur van goud. Een wijsgeer, die ook een dichter was, heeft eens gezegd, dat het goud zijn hoogste waarde niet heeft gekregen door zijn materiële betekenis, maar omdat het een afbeeldsel was van de hoogste deugd, die hij „schenkende deugd” noemt. Hij schreef deze poëtische woorden: „De blik der ogen van degene, die iets schenkt, is een gouden licht”. (Nietzsche).

Al zulke gedachten naar aanleiding van het feest, dat wij nu Pinksteren noemen, komen dus voor de humanisten voort uit de overtuiging, dat de mens *in zichzelf* de krachten heeft, die vriendschap en blijdschap mogelijk maken. Anders gezegd: wij menen dat wij iets kunnen uitstorten van het vuur in ons. En wij menen zelfs dat wij ook kunnen komen tot het vinden en formuleren van wat wij „*waarheid*” noemen, hoe betrekkelijk die *waarheid* ook mag zijn, omdat zij nu eenmaal menselijk is. Maar wij geloven, dat wij die *waarheid* in ons kunnen ontdekken; meer nog: met onze eigen geest kunnen vormen, ontwikkelen en zuiveren. Met bescheidenheid en niet zonder twijfel, maar toch ook met een zekere trots, spreken wij van „*onze*” *waarheid*. En nu veroorloven wij ons nog even terug te keren naar het Pinkster-verhaal in de Handelingen. De commentaren daarop zeggen namelijk, dat het woord „Heilige Geest”, waarvan hier sprake is, verband houdt met het Evangelie van Johannes. En daar staat dan, dat God de mensen een helper zal zenden, of een trooster of raadsman, zoals hij in andere vertalingen wordt genoemd. En wie zal die raadsman zijn? Wij citeren het voor u: „de geest der *waarheid*, die de

wereld niet kan ontvangen omdat zij hem niet ziet en niet kent. Maar gij kent hem. Want hij blijft bij U en *hij zal in u zijn.*" Hij zal in u zijn. Dat kunnen ook wij humanisten zeggen. Wij verstaan er niet hetzelfde onder als de meeste christenen. Vaak lijkt het ons echter toch, of wij elkaar begrijpen. Hoe zouden wij anders samen kunnen leven in dezelfde maatschappij, en allerlei gedachten, gevoelens en oordelen gemeen kunnen hebben? Wij vieren Pinksteren op onze eigen wijze: als een feest der natuur, dat weer zinnebeeld is van blijdschap en van vriendschap. En als wij dieper op de betekenis ervan ingaan, zouden wij die betekenis algemeen menselijk willen noemen, omdat zij niet afhankelijk is van een bepaalde godsdienst of een bijzondere filosofie. En dan durven wij te zeggen, dat wij weliswaar niet geloven aan enige absolute bovenmenselijke waarheid, maar wel aan een objectieve, dat wil zeggen voor alle mensen geldende waarheid, die ondanks alle verschillen in opvatting een gemeenschap in vrijheid en verdraagzaamheid mogelijk maakt. Op een feestdag als deze vooral zijn wij niet geneigd de nadruk te leggen op wat ons allen verbindt op de wens tot vreugde en saamhorigheid en ook op het verlangen, deze dagen — althans de beste ogenblikken ervan — te wijden aan „de geest der waarheid, die wij kennen en die in ons is."

Dr. A. L. CONSTANDSE

Een overzicht van wat er aan studies op het gebied van het humanisme is verschenen, kunt U vinden in

BIBLIOGRAFIE VAN HET HUMANISME

samengesteld door Dr Kwee Swan Liat,

In acht hoofdstukken zijn de studies systematisch gerangschikt; een alfabetisch register vergemakkelijkt het gebruik van deze bibliografie.

PRIJS f 3.90

Te bestellen bij Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. 10163, postgiro 304960.